

Mozaïek van staatjes

In de geschiedenis van West-Europa noemt men de negende eeuw wel eens de ‘ijzeren eeuw’, omdat de wapens toen in de samenleving een aanzienlijk woordje meespraken. Het Verdrag van Verdun in 843 betekende de eindregeling der twisten tussen de zonen van Lodewijk de Vrome en verdeelde het Karolingische rijk in drie. Een groot gedeelte van het grondgebied ontsnapte evenwel aan de controle der vorsten. Het

avonturiers, die van deze verwarring wilden profiteren om zich van macht en rijkdom meester te maken, een uitstekende gelegenheid. Het wordt dus beslist duidelijk waarom het zwaard in die troebele 9e eeuw het doorslaggevend argument was. In de harde strijd op overleving deed ieder die een kans wilde maken, er goed aan zich zo degelijk mogelijk te organiseren. Zo ontstond langzaam de gewoonte dat sommige heren, om zich in

recht van de sterkste heerste, waren nog andere middelen nodig om zich te beveiligen. Indrukwekkende versterkingen of burchten, gebouwd op moeilijk in te nemen punten, namen de plaats van de houten herenhoeven uit de Karolingische periode in. Zij die over een dergelijke vesting beschikten konden zich aanvanke-lijk wel gerust voelen, aangezien ze, althans met de toenmalige wapens, moeilijk overwonnen konden worden. Ofschoon de vazallen meestal verplichtingen hadden tegenover hun leenheer of suze-rein die de grond had uitgeleend, gingen ze nochtans als kleine konin-gen over hun gebied regeren. Met hun verplichtingen namen zij het gewoonlijk niet zo nauw en maakten integendeel hun leen-erfelijk.

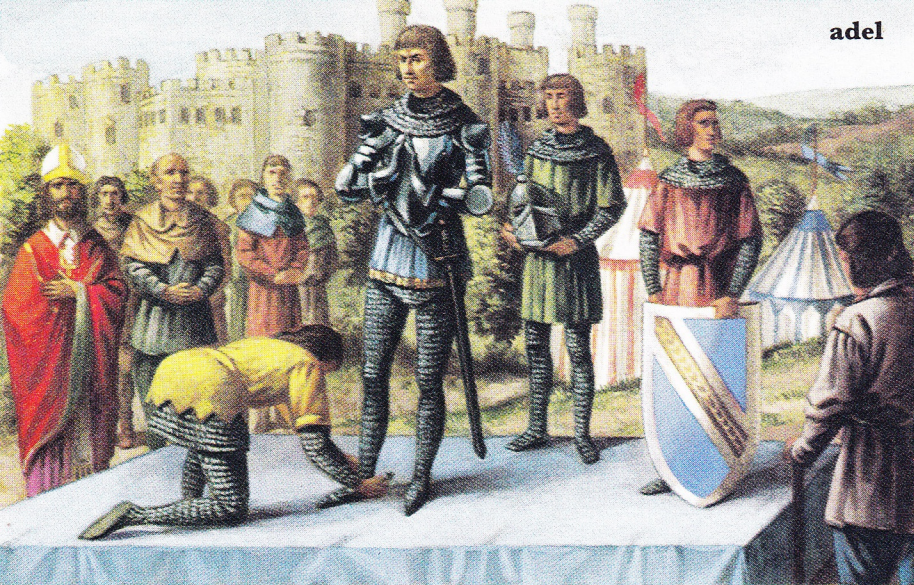
Zo ontstond in West-Europa een samenleving waarin de macht en het grondbezit tot het uiterste ver-snipperd waren. Gedroegen die zo-genaamde leenheren zich in deze maatschappij oorspronkelijk als brutale vechtjassen, dan wist de toenemende invloed van de Kerk in niet geringe mate die ruwe ze-den te verzachten. Vooreerst werd de strijdvaardigheid van de jonge krijgers binnen welbepaalde ba-nen geleid. Vervolgens moesten de ridders — en men werd slechts na heel wat voorafgaandelijke proeven tot hun rangen toegela-ten — een reeks verplichtingen op zich nemen. Zo stonden ze in voor de bescherming van de zwakken, dienden zij het onrecht te bestrij-den en moesten ze regelmatig de H. Mis bijwonen.

Ten slotte ontwikkelde zich in die nieuwe wereld, vooral door toe-doen van de troubadours, een wel-omlijnde hoffelijkheidszin. Op de-zze wijze werd naast de geestelij-keid een nieuwe stand, de adel, gevormd. Daar zijn belangrijkste taak tijdens het leenstelsel strij-den was, oefende de edelman zich in vrede-stijd gedurende tornooien. Hoewel dit oorspronkelijk gevech-

gebrek aan een degelijke admini-stratie en een behoorlijk ver-keersnet waren immers zovele ele-menten, die de wanorde in be-paalde gebieden slechts vererger-den en elke centralisatie van het gezag onmogelijk maakten. De in-vallen van de Noormannen zou-den bovendien deze moeilijkhe-den van interne aard nog meer beklemtonen. Zij organiseerden tegelijkertijd op verschillende plaatsen ware razzia's, waartegen de ordeloze strijdkrachten van de erfgenamen van Karel de Grote niet opgewassen waren. Derge-lijke omstandigheden boden aan

geval van nood te beschermen, de diensten van gewapende lui of vazallen aanvaardden. Als beloning voor de verleende hulp ont-vingen die vazallen grond, ver-mits geld in een gedesorganiseer-de wereld als deze, waar handel en nijverheid praktisch niet be-stonden, bijna waardeloos was. Daarom schonken de heren hun vazallen een stuk grond in leen, waarop ze hun dieren konden la-ten weiden of de nodige gewassen konden winnen om in hun eigen levensonderhoud en dat van hun onderdanen te voorzien. In deze samenleving waarin slechts het

ten waren waarin ze op leven en dood mekaar's krachten konden meten, evolueerden die wedstrijden, mede onder invloed van de Kerk, tot schijnkampen. De ridder was een sportman bij uitstek en bracht het grootste gedeelte van zijn tijd met jachtpartijen en gezelschapsspelen door.

De landbouwbevolking integendeel sleet een zeer ellendig bestaan. De meesten waren lijfeigenen en bleven, ofschoon ze wel enkele beperkte rechten hadden, onvrij. Zij hoorden bij de grond waarop ze geboren waren, werden ermee weggeschonken of overgeërfd en mochten zich nooit ervan verwijderen. Van zonsopgang tot zonsondergang stonden ze op het

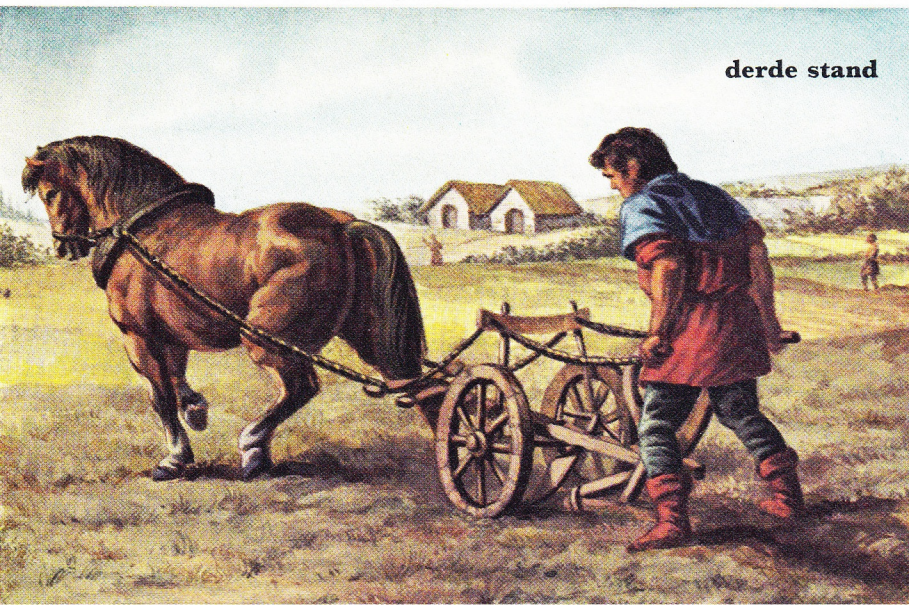
veld in dienst van hun heer. 's Nachts deelden ze hun armoedige hut met de dieren die ze bezaten. Wegens het totale gebrek aan hygiëne hadden ze dikwijls af te rekenen met besmettelijke ziekten. Al werden ze dan ook beschouwd als mensen, en niet meer als zaken zoals de slaven in de oudheid, toch waren ze met have en goed afhankelijk van de willekeur van hun heer, tegen wie ze nagenoeg niets vermochten.

Dat was eveneens het geval met de "vrije pachters", wier bestaan in werkelijkheid niet zoveel van dat der lijfeigenen verschilde. Vermits zelfs de heren doorgaans niet eens konden lezen of schrijven, is het vanzelfsprekend dat

wij bij de landbouwbevolking niet het geringste spoor van intellectueel leven weervinden. Slechts de ministeriales, die dank zij een elementaire onderlegdheid de heer behulpzaam waren, vormden hierop een uitzondering. Zij kregen onderricht van de geestelijkheid, die haast het monopolie inzake onderwijs, kunst en cultuur had. Bovendien waren de abdijen echte model domeinen, waar de landbouw op oordeelkundige wijze werd beoefend. Meestal bevond er zich ook een school en was er een scriptorium waar handschriften werden overgeschreven. Het aantal abdijen nam tijdens het leenstelsel trouwens bestendig toe.

In de eerste eeuwen van het leenstelsel trad een nieuwe stand op de voorgrond: de adel. Deze edelen bestuurden lenen waarvan zij de bewoners soms op wrede en willekeurige wijze aan zich onderwierpen. De Kerk slaagde er uiteindelijk in, deels aan die ruwe zeden wat te schaven en deels het lot van de onderdanen te lenigen. Ze verstrekten onderwijs en gaf het voorbeeld op godsdienstig, sociaal, economisch en cultureel gebied.

derde stand

Naast de Benedictijnen die vanuit Cluny (gesticht in Bourgondië in 910) actief aan de grote vernieuwingsbeweging deelnamen, traden ook jongere kloosterorden op de voorgrond. Zo maakten zich vooral de Kartuziers en de Cisterciënsers verdienstelijk. Menend dat de kloostergemeenschap niet van andermans arbeid mocht leven, namen de kloosterorden lekebroeders op en gaven ook op het gebied van de handenarbeid het voorbeeld. Eén der grote monnikenfiguren uit deze periode was de H. Bernardus (1091-1153) die tijdens zijn uiterst ascetisch leven een reusachtige activiteit als predikant ontplooid.